

ला फॉन्तेनाच्यो नितीकथा

प्रियदर्शनी सु. तडकोडकार

इय्यो द ला फॉन्तेन हो १७व्या शेंकड्यांतलो फ्रेंच कवी. आपणाल्या पद्य नितीकथांक लागून ला फॉन्तेनान फ्रेंच साहित्यांत सासणाची सुवात जोडल्या. तागेल्यो ह्यो नितीकथा संवसारभर पावल्यात. ला फॉन्तेनाचे तिसरे मर्णशताब्दे निमतान गोंय विद्यापिठांत २८ आनी २९ ऑक्टोबर ह्या दिसांनी एक राष्ट्रीय परिसंवाद जाल्लो. हो परिसंवाद गोंय विद्यापिठाचो फ्रेंच विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडो-युरोपियन स्टडीज, गोंय आनी आलियांस फ्रांसॅज, गोंय हांच्या जोड पालवान घडोवन हाडिल्लो. ह्या परिसंवादांत वाचिल्लो हो पेपर.

फ्रेंच साहित्याचो आनी म्हजो व्हडलोसो संबंद येना. देखून ताचो खाशेलो अभ्यास करपाचोय वेळ म्हजेर केन्ना येवंक ना. पूण तांतुंतलें हेर भासांनी अणकारीत जाल्लें वेंचीक साहित्य हांवें वाचलां आनी हांव ताणें प्रभावितय जालां. ला फॉन्तेन ह्या १७व्या शतमानांतल्या फ्रेंच बरोवप्याच्या बोधकथांचे अणकार अशेच म्हज्या वाचनांत आयले आनी हांव प्रभावीत जालें.

ला फॉन्तेनान आपल्या पद्य नितीकथांतल्यान fable हे साहित्य पतिचे विकास केलो. खरें पळोवंक गेल्यार विष्णुशर्मा आनी ताच्या वेळावयलें इसाप हे दोगूय नितीकथांचे मूळ कर्ते अशें मानतात. हांचो काळ म्हळ्यार क्रि. ज. पयलीं ६वें शतमान. ह्या दोग नितीकथाकारांनी आपल्या काणयांतल्यान जें कितें सांगलें ताचोच प्रसार संवसारभरांतल्या वेगळ्या वेगळ्या भासांनी जायत गेलो. ला फॉन्तेनाचेरय हाचो प्रभाव पडलो. (तें तो मान्य करता.) ताणें ह्या काणयांक आपले तरेन साहित्यीक रूप दिलें. आनी १७व्या शतमानांत ही पत यशाच्या वेळ्या पांवड्याचेर व्हरून पावयली. उपरोध आनी नाट्य हें ताच्या नितीकथांचें खाशेलेपण. चवदाव्या लुईच्या काळांत उजवाडा आयिल्ल्या तागेल्या काणयांचेर इसापचो प्रभाव उक्तेपणीं दिसता. उपरान्तच्या काळांत ज्यो काणयो ताणें बरयल्यो त्यो मात ताचे सृजनशक्तिची गवाय दिवपी अशोच आसात. ह्या काणयांत ताणें त्या वेळच्या समाजाचेर, तांतुंतल्या दोशांचेर, राजाच्या दरबारांतले नोकरशायेचेर, चर्च हे संस्थेचेर, बुड्या लोकांचेर, तांचीं व्यंगां दाखोवन बरयलां. तें केन्ना मोनजातिच्या आदारान जाल्यार केन्ना दुसऱ्या विशयांतल्यान उक्तें जालां. मनशाच्या जिवितांतली व्यर्थताय (folly of human vanity) हो ताच्या काणयांचो विशय आसुनय तो निराशावादी नाशिल्लो. मनशाची दुर्बळकाय आनी ताचे ह्रदेस ह्या संबंदांतलो ताचो दृश्टीकोण सहजमुत्तितो आशिल्लो. देखून ताणें ह्या गजालिंचेर आपणाले काव्यमय शैलींतल्यान आनी पद्य रूपांत सांगिल्ल्या ह्या वेगळ्या नितीकथांतल्यान मार्मीक भाश्य केलां. हाका लागून युरोपभर हे पतीक लोकप्रियताय आनी चालना मेळ्ळी आनी १९व्या शतमानांत वेगळ्या अशा भुरग्यांच्या साहित्याचो उदय जावपाक ताची मजत जाली.

बोधकथांक नितीकथा वा fables म्हणटात. साहित्याची ही एक

रूपकाभरी अशी तरा. गद्यांत वा पद्यांत रचिल्ली कल्पित अशी काणी म्हळ्यार बोधकथा वा fable अशी ताची व्याख्या ब्रिटानिका विश्वकोशांत मेळटा. नाट्यमय अशी काणी जी सावजां सुकण्यांच्या माध्यमांतल्यान येवन तांचे मनशासारकें अप्रूप गूण दाखयता. केन्ना केन्ना तांतूंत सैमीक शक्तितेचें मानविकरण जाता. नितीतत्व सांगपी प्राणीकथा अशें हाचें वाडीव रूप आसून तांतुंतल्यान येवपी बोध हो धर्मीक आनी पारलौकीक नासून नित्य, लौकीक आनी वेव्हारांत उपकरपी अशा जिविताकडेन संबंदीत आसता.

ला फॉन्तेनाच्यो दुसऱ्या 'सेगामेंटा' तल्यो कांय काणयो पळयल्यार तांकां भुरग्यांच्या साहित्यांत घालप काय कितें असो प्रस्न कांय वेळ उबो रावता. ताचेर मासाभास करपाखातीर खोलायेन अभ्यास करपाची गरज आसा. पूण मुळांत ह्यो काणयो ज्या पंचतंत्र आनी इसापनितिवेल्यान आयल्यात तांचे रचणुकेचो उद्देश पळयतकच ही गजाल म्हाका गौण दिसता. हांगा एक सामान्य वाचपी म्हूण हांव म्हजीं कांय मत्तां आनी नियाळ्यां उक्तायतां, देखून तांकां विद्वत्तेची वा बुदवंतकायेची चमक आसची ना हाची हांव नमळायेन नोंद करूंक सोदतां. एक चौकस वाचपी आनी एक संस्कारशील आवय अशीच म्हजी भुमिका ह्यो काणयो वाचतना आशिल्ली हेंकूय हांव सांगूंक सोदतां.

ला फॉन्तेनाच्यो काणयो (इंग्लेजींत अणकारिल्ल्यो) वाचतना ताचे विशिंची कांय जाणकारी म्हाका मेळ्ळी ती अशी: आपल्या काळाचेर बरोवप्यान ह्या नितीकथांच्या आधारेन टिका केली, त्या वेळच्या समाजांतले दोश दाखयले, आनी हे साहित्यपतिचे तांकिचो परिचय संवसाराक करून दिलो. ताच्या साहित्यान त्यावेळचे विचारवंत, सुशिक्षित लोक प्रभावीत जाल्ले. हाचो उल्लेख वयर आयला. समाजांतल्या साबार पांवड्यांवेलें लोक ह्या काणयांचो आस्वाद आनी बोध घेताले. त्या काणयांच्या साराक मिताक्षरत्व आशिल्ल्यान तांकां म्हणी आनी ओपारिंचो दर्जो मेळिल्लोच; पूण ला फॉन्तेनाच्यो नितीकथा ह्यो त्यावेळच्या फ्रेंच समाजाच्यो, तांचे संस्कृतायेचो एक वेगळावं नजो असो वांटो जावन आशिल्ल्यो. लोक ह्यो काणयो आपल्या भुरग्यांक सांगपाक लागले. तांची समजिकाय तांकां आवडटा, मानवता तशे तरेन म्हळ्यार काणयांच्या आदारान घडोवपाक लागले. मुळांत अमरदत्त राजान ज्या कारणांखातीर आपणाल्या भुरग्यांक विष्णुशर्माचे ताचे सुवादीन केल्ले त्याच उद्देशान आतांय लेगीत नवे लोक नवे पिळगेक शाणे करपाखातीर ह्या काणयांचो आधार घेतात.

ला फॉन्तेनाचे समकालीन ताच्या नितीकथांनी प्रभावीत जाल्ले दिसले जाल्यारय ताचे उपरांतच्या शतमानांतलो म्हळ्यार १८व्या शेंकड्यांतलो विचारवंत लेखक रुसो (१७१२-७८) हाचें मात ताचे विशिंचें मत्त व्हडलेंशें अनुकूल दिसना. दोगांनीय फ्रेंच साहित्यांतले मानदंड रचल्यात. संवसारांतल्या मोलादीक साहित्याचे वळेरेंत आशिल्ल्या 'एमील' ह्या रुसोच्या पुस्तकांत ताच्या ह्या मत्ताचो परिचय जाता. आनी रुसोन भुरग्यांच्या संगोपनाविशीं आनी शिक्षणा संबंदान त्या वेळार जे विचार उक्तें केल्यात ताचो एक आवय म्हूण विचार करतना अजाप जाता. तशेंच येदो व्हडलो बरोवपी कल्पनेच्या पांवड्याचेर वावुरतना आपल्याच म्हणण्या आड बरयतनाय नदरेक येता.

'करतना देवान समळ्यो बऱ्योच गजाली केल्यात. पूण मनीस तांतूंत पडटकच त्यो गजाली इबाडटात' हें 'एमील' ह्या पुस्तकाचें सार. भुरग्यांक

कशें शिक्षण दिवप हे संबंदान तांचे विचार ह्या पुस्तकांत आयल्यात. ज्या प्रभाविपणान हे विचार उक्ते जाल्यात ताका लागून त्या वेळच्या समाजांतल्यो कांय आवयो आपणाल्या भुरग्यांक तेच तरेन व्हड करपाचो यत्न करूंक लागल्यो. ह्याच पुस्तकांत आमकां ला फॉन्तेनाच्या fables च्या संबंदान आयिल्लीं रुसोचीं मतां मेळटात. रुसो एक व्हड विचारवंत, तत्वज्ञ आनी शिक्षणतज्ञ. देखून तांच्या मताचो विचार गंभिरतायेन करप गरजेचें अशें म्हाका दिसता.

मोनजातिच्या काणयांतल्यान आनी तांच्या नाटकी संवादांतल्यान भुरगीं शाणेपण शिकचे बदला, समजिकायेन वागपा बदला तांतुंतल्यान वायट गजाली घेवपाची शक्यताय न्हयकारपा इतले लोक मूर्ख कशे जाल्ले हाचें रुसो अजाप करता. आनी म्हणटा, भुरगीं ह्या काणयांनी सांगिल्ल्या कोल्या, माकडाच्या सभावांतल्यो सत् गजाली वा बऱ्यो गजाली समजून घेवंचे बदला असत् आनी वायट गजाली आपणावपाचीच अदीक शक्यताय आसा. आनी देखून, ह्या काणयां परसून भुरग्यांक लाव जावपाचें सोडून तांकां लागून भुरग्यांचें लुकसानूच अदीक जावं येता. म्हण तो म्हणटा, "Men may be taught by fables, children require the naked truth." (पा. ७७.) भुरग्यांक ला फॉन्तेनाच्यो काणयो वाचूंक दिवंच्यो पूण त्यो समजावन मात तांकां सांगच्यो न्हय. त्यो समजावन सांगपाच्या भरांत तांच्या निरागस मनांत नाका जाल्ल्यो गजाली भरपाची शक्यताय चड आशिल्ल्यान त्यो शिकोवप ना हेंच बरें. असो स्पश्ट नापसंतियो सूर रुसो काडटा आनी मुखावेल्या पानांनी ला फॉन्तेनाचे 'कोलो आनी कावळो' हे काणयेचें पोस्टमॉर्टम करून ती भुरग्यांक शिकोवप कशें चुकिचें हें सांगता. कित्याक, भुरगीं प्रस्न विचारून तांकां खबर नाशिल्ल्यो जायत्यो गजाली विकृत स्वरुपांत समजून घेवपाचो भंय आसता जाचो बादिकार तांच्या व्यक्तिमत्वाचे उदरतिचेर जावं येता.

'य : सततं परिपृच्छति शृणोति सन्धारयत्य निशाम् ।

तस्य दिवाकर किरणैर्निलनीव विविधते बुद्धिः ॥'

म्हळ्यार, जो सदांच प्रस्न करीत रावता, नवें नवें आयकत रावता आनी तें सगळें आपणाल्या अंतस्कर्णांत धरून दवरता ताची बुद्ध आनी ताचें व्यक्तिमत्व सूर्याच्या किर्णान साळीक फुलचें तशें फुलत रावता. भुरगें अशें आसता. ताची बारिकसाण पुराय केली ना जाल्यार ताचे बुद्धिची भूक भागची ना आनी ताच्या व्यक्तिमत्वाची उदरगत जावची ना अशें म्हाका दिसता. पूण ते खातीर ताका ताच्या विश्वांतल्यो आनी आकळ्णांतल्यो गजालीच सांगप चड गरजेचें आसता. भुरगें रडपाचें थांबता तें कावळो वा 'काको' दाखयतकच हें विसरूंक फावना. ताची संवसाराकडेन वळख जाता ती ताचे भोंवतणी आशिल्ले मोनजातिचे प्रभावाळींतल्यान. आनी तांचोच उपेग करून जर जिणेसंबंदान कांय गजाली ताका सांगल्यो जाल्यार भुरग्याक त्यो बरे तरेन समजू येतल्यो हाचेर कोणाचेंच वेगळें मत आसूं येना. हाचोच वापर करून विष्णुशर्मान अमरदत्ताच्या तीन अबरगत कुंवरांक शाणे केले. 'पंचतंत्रा'ची निर्मणी जाली. तांकां शिकोवपा खातीर काणयांची तरा विष्णुशर्मान आपणायली. हांतूंत खासा विष्णुशर्माची बुद्ध, चतुरताय दिसून येता. काणी आयकुमाची आवड आनी मनशाची मुळावी प्रवृत्ती हांचो वापर करून एकांतल्यान दुसरी अशी काणयांची सांकळ गुंथून ह्या कुंवरांची चौकसताय जागोवन ताणें तांकां नितीशास्त्र आनी वेव्हारज्ञान शिकोवन शाणे केले. बुद्धिचेर भर दिवपी विष्णुशर्मा निखट्या पुस्तकी गिन्यानाचेर आधारून रावना. देशांतराक भोंवन थंयच्यो भासो, रीतिरिवाज पळोवप गरजेचें अशेंय तो सांगता.

देखून, विष्णुशर्मा वरी आशिल्ल्या इसापाक प्लेटो आपणाल्या 'रिपब्लिकांत' मानाची सुवात दिता म्हणटा की भुरग्यांक आवयच्या दुदासांगतान नितीकाणयांचे डोस दिवपाक जाय. आनी तांचो सांबाळ

करपी जाणट्यांच्या आधारेन त्या काणयांचे संस्कार तांचेर करूंक जाय. कित्याक तर शाणेपण, समजिकाय आनी बऱ्या वायटामदलो विवेक करपी सद्गुण इतले ल्हान पिरायेर मनशांमदीं येवपाक पावनात. तांचें आकलन जावपाची समजिकाय भुरग्यांमदीं आसना. पूण तीच गजाल जर तांकां 'कोलो आनी बोकडी' वा 'तोळ आनी मूय' वा 'कंबी आनी मोती' वा 'मडकी आनी हांडो' हांच्या आधारेन सांगली आनी तांचें सार उकतें करून दाखयलें जाल्यार तांच्या मनाचेर ताचो परिणाम चड खोलायेन जावं येता.

ह्या काणयांतल्यान बोध वा निती भायरूय आनीक जायत्यो गजाली भुरग्यांनी - जाणट्यांनीय - शिकपा सारक्यो आसतात. काणयांच्या निमतान त्या त्या सावदांच्या स्वभावांतल्यो विशेशतायो भुरग्यां मुखार येतात. देखीक : कोल्याची धुर्तताय, माकडाचें चौकसपण सांगतना मनाच्या वेव्हाराचेंच दर्शन घडटा. नितीकथांतल्या सावजा भितर जण एकल्याक आपणालें रूप दिश्टी पडटा. भुरगीं संवसाराक संवकळूंक नाशिल्ल्यान तांकां संवसारांतल्यो बारिकसाणी खबर नासतात. देखून तांकां रुसो म्हणटा ते प्रमाण अज्ञानाच्या काळखांत दवरप समा न्हय. तांकां शींव, वाग, कोलो हांचेमदलो फरक समजावन सांगप जशें गरजेचें तशें तांचेकडेन मनशाची तुळा कित्याक करतात हेंय सांगप गरजेचें अशें म्हाका दिसता. मनशांचीं नांवां घेवन अशें करून तांच्या मनांत एकाद्रया विशीं वांकडो समज करून दिवचे बदला वस्तुनिश्ट रितीन सावजां सुकण्यांच्या माध्यमान हें करप म्हळ्यार निरोग्याळ समाजाचे निर्मणेक आधार करप. हें आयजच न्हय तर सदांकाळ गरजेचें जावन आसा. नितीकथा हें काम बरेतरेन करूंक पावतात अशें म्हाका दिसता.

देखून रुसो सारको सदांकाळ लोकांच्या आदराक पात्र आशिल्लो शिक्षणतज्ञ ह्या नितीकथांविशीं कितेंय म्हणूं शकड्यांनी वर्सां एके पिळगेंतल्यान दुसरे पिळगेंत चलत आयिल्ल्यो ह्यो नितीकथा दर एके पिळगेन मुखावेलें पिळगेमेरेन पावोवपाकूच जाय अशा मताचेर हांव पावलां. आयच्या 'न्यूक्लियर फॅमिली'च्या युगांत काणयो सांगपाक भुरग्यांक आजो आजो मेळनात. देखून संस्कारहीन जाल्ली आयची तरणी पिळगी आमकां निर्शंवणेंत वा गोंदळांत पडिल्ली दिसता. गुंथून दवरपासारक्यो ह्यो काणयो ला फॉन्तेनान पर्थून नवे तरेन संवसारामुखार हाडल्यो हाचे उपकारच आमी मानूंक जाय. कारण, दर समाजांत मानदंडाच्यो कल्पना बदलत आसतात. नितीमुल्यांच्यो संकल्पना बदलत आसतात. लोकांले गरजेप्रमाण साहित्य निर्मणी जायत रावता. देखून काव्यांत रचिल्ल्यो ला फॉन्तेनाच्यो काणयो त्या काळाचे गरजेप्रमाण जरी तयार जाल्ल्यो आसल्यो तरिकूय तांचें काव्यात्मक रचनेक लागून त्यो याद दवरपाक बऱ्यो पडटात हें सांगप समा जातलें. काणी आनी तिचें सार भुरग्यांक आपणाले वेव्हारीक जापसालदारकेची वळख करून दिवपाची संद दिता. देखून ह्या नितीकथांचें वाचन वा वळख दर नवे पिळगेक करून दिवपाचें आनी समजिकाये सांगतान तांची मनरिझोवणी करपाचें काम जण एके जबाबदार आवयन करप गरजेचें अशें म्हाका दिसता.

भुरग्याक सकसतायेन वाडपाक, तांचे बुद्धीक चालना दिवपाक आनी रुसोच्या म्हणण्याप्रमाण इबाडिल्ल्या समाजाची निर्मणी कर नासतना रावपाक खरें म्हळ्यार असल्याच काणयांची गरज आसा. नाजाल्यार आयच्या सी.डी. आनी संगणकाच्या, मास मीडियाच्या युगांत येवपी ही-मॅन, जंगलबूक, वॉल्ट डिस्नेचीं कार्टून फिल्म भुरगीं जे आवडीन पळयतात तीं पळोवंचीच नासलीं अशें दिसता. आधुनीक काळाच्यो ह्यो नितीकथाच म्हळ्यार जाता.